

Др Душан Сп. Илић, Инспектор – просветни савјетник,
Републички педагошки завод, Бања Лука

СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ НАСТАВНИКА ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА

- ОСНОВ ЗА ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРЕДОВАЊЕ -

- из праксе за праксу - трагом једне идеје -

1. Проблем и импликације

По нашем уверењу корисно је да уместо стандардног питања "Шта је физичко васпитање?", поставимо још три питања. Та питања гласе: "Ко сам?", "Чему се могу надати?" и "Шта ми је да чиним?"¹

Континуирано (у)казујемо колегама да **физичко васпитање ученика** (спорт и рекреација) пружа осећај унутрашњег задовољства, опуштености и испуњености уласка у други, нови свет маштовитости и растерећења (од стресних ситуација, оцена, животних (не)згода, напетости, ...), односно стицања **стабилног осећања духовног (над)гледања и владања**.

Заиста, стално се треба пазити, усмеравати пажња на идеју да дете, или човек, физичко васпитање, спорт и рекреацију не доживљавају само као **вредности по себи**, него да је таква активност за сваког **вредност за себе**. У предмет (**темељ**) наше струке, као и (у) дечији свет физичко васпитање није ступило ради физичких активности, напрезања као таквих, ради здравља, игре - ради игре, већ **ради** потенцијалних могућности (**ос**)вајања **добара** која ова кретања, или активности носе, а да их нисмо ни свесни.

У тој идеји, међутим, поента је у томе што су та **добра** само потенцијална (као могућност), те ако се она желе **"испољити"** (из активности "извући"), ако се њима жели (о)владати, мора се имати и остваривати **програм за овладавање добрима људских физичких активности**. И сада је, дабоме, потребан највећи степен пажње да се овај програм не разуме као "програм вежбања", као пуки и формални наставни програм, већ као најсуптилнији антрополошки пројекат у

¹ Један велики мислилац, подједнако успешан и на пољу науке и у филозофији, сматрао је да се васколика људска прегнућа своде на три основна питања и да од њих у науци, и у култури уопште, полази сваки пројект и са њима (у једној новој перспективи упитаности) тај пројекат и завршава. Дакако, субјект у овим питањима није тај мислилац лично, већ персонификација човека уопште, његовог ума и културе као такве. Та упитаност, као људско својство, има значење једног појединачног или колективног стања (отуд дакле "стање" као одредница), а у контексту колективног она се може односити на државне заједнице, нације, институције, организације и удружења, на струке и професије, на стручне делатности и академске (студијске) дисциплине. Према томе, питања "Ко смо?", „Чему се можемо надати?" и „Шта нам је да чинимо?" односе се и на физичко васпитање у пуној мери људског понирања у један проблем... .. Свест, појам о физичком васпитању није прост, ни непосредан одраз дела природне (физичке и биолошке) стварности у људском (стручном) уму, нити тај појам има неку вечиту и непроменљиву конзистенцију. Поимати "небо" или "камен", сасвим је нешто друго од појмова "управљање", "напор" или "физичко васпитање". Зато је појму физичко васпитање (без обзира на одредбу "физички" у овој синтагми) нужно прићи, не као ознаци "дела природне стварности", већ као "изразу људског света". Иако објективно постојећа, чињеница физичког васпитања није **"природно дата"** већ **"људски задата"**. Матић, М.: **Општа теорија физичке културе**" Књига прва, ФФК, Београд, 1992., стр. 245-246.

оквирима којег физичка вежбања (и тренинзи), схваћени у својим механичким и физиолошким одређењима, функционишу само као оператори елементарног реда тзв. **могуће оперативне** (за сваку школу специфичне) **моторичке активности**.

2. Садржаји усавршавања наставника

Овај део разматрања проблематике физичког васпитања је понајвише посвећен практичарима који раде у школском физичком васпитању (спорту и рекреацији) да свој плодан, разноврстан, практичан рад у школи, искуствени чин, **изложе стручној јавности** на увид и коришћење, учине га шире доступним, транспарентнијим... Час, тренинг, такмичење, излет, логоровање и остали облици рада се реализују са више или мање успеха и након тога ишчезну из праксе и наших сећања, иако је било разлога да се сачувају и тако оставе као могућност за коришћење у пракси физичког васпитања онима који нису са нама, онима који долазе после нас и сл. Имамо позитивно искуство са наставницима физичког васпитања који неке од догађаја у школи (не)пропрате у писаном материјалу па други стручњаци у физичком васпитању то исто поново „откривају“ што није најбоља пракса за унапређење посла до којег нам је свима стало. Зато позивамо колеге, практичаре, наставнике и друге стручњаке у физичком васпитању да се укључе и „упражњавају“, али и реализују слоган – „из праксе - за праксу“.

Пре скоро 60 година штампан је први број часописа "*Физичка култура*" у Београду, као полуга у развоју стручне и научне мисли у физичком васпитању, као делу васпитања и културе уопште. Часопис је прве деценије свог постанка имао искључиво практичан смисао, уз наговештај и зачетак научне мисли овог подручја. У том периоду је било мало високо образованог кадра за нашу струку. Данас је ствар готово обрнута. Мање је практичних приказа, а све више стручних и научних радова. Иако "*Физичка култура*" и остале сличне публикације обрађују разноврсну проблематику, како по свом садржају, тако и по стручности, већи број корисника није заинтересован за ове садржаје, текстове, изворне научне чланке (узмимо пример часописа "*Кинезиологија*"). И док се часопис приближава међународним научним стандардима са једне стране, он (можда) постаје неразумљив практичарима. Било би јако пожељно када бисмо имали више часописа за различите профиле стручњака у физичкој култури. Док се то не оствари **тражимо решења** која ће удовољити свим категоријама корисника.

Да би колеге стекле увид и информацију о **пожељним темама** за своје **стручно усавршавање и напредовање** (које је увек актуелно, посебно доношењем Правилника о стручном усавршавању и професионалном напредовању наставника, стручних сарадника и васпитача, предочићемо овде, сматрајући то шире корисним, могући оријентациони оквир тема **актуелних за праксу** (које би могле и требале да буду проблематика за дипломске, специјалистичке, магистарске, докторске и сличне радове студентата и других стручњака који се припремају, или већ непосредно раде, у васпитно-образовној области).

*Проблематику физичког васпитања смо, за ову прилику и намену, оквирно, разврстали у три групе питања: **наставне, ваннаставне активности и остале актуелне стручне теме.***

3. Наставне теме усавршавања наставника

- *Нови наставни план и програм за основне и средње школе, његови недостаци и предности у односу на раније;*
- *Улога школе и наставника других струка у реализацији циља и задатака физичког васпитања;*
- *Програмирање развоја физичко-функционалних способности ученика на основу тестирања која се спроводе на почетку и на крају школске године (индивидуално програмирање у одељењу);*
 - *Модел припрема наставника за час (непосредну наставу);*
 - *Планирање и програмирање наставе физичког васпитања;*
 - *Методичка обука спортско-техничког образовања;*
 - *Оптерећеност наставника физичког васпитања обавезама у школи и радом у спортским удружењима и асоцијацијама;*
 - *Народна кола (сплетови) и плесови са музичком пратњом (препоручени обрасци у настави школског физичког васпитања);*
 - *Дидактички облици рада у настави физичког васпитања;*
 - *Сложени методичко-организациони облици рада у настави;*
 - *Утврђивање теоријских знања, умења и навика ученика, методе, резултати и препоруке за индивидуални рад;*
 - *Мотивација ученика у процесу реализације наставног програма физичког васпитања (исхода учења);*
 - *Резултати процене физичког раста и васпитања моторичких способности по методологији ЈЗФКМС у Београду и(ли) "ЕУРОФИТ" тестова;*
 - *Вредности и усвојена добра од упражњавања спортских игара или других кретно-игровних садржаја (непосредни и кумулативни ефекти);*
 - *Здравствено-хигијенски задаци и мере ђака у физичком васпитању;*
 - *Стручно информисање у физичком васпитању (физичкој култури);*
 - *Компаративна анализа наставних планова и програма (ван)наставе физичког васпитања код нас, у Европи и свету;*
 - *Могућности усавршавања физичких способности у настави;*
 - *Истраживање структуре наставних планова и програма физичког васпитања у прилог промени концепта стручности програма;*

- *Заступљеност и предности примене народних кола, плесова и аеробика у наставном програму и самој (ван)настави физичког васпитања;*
- *Типови наставних програма физичког васпитања с обзиром на различите услове у школама;*
- *Проблем предмета и критерија оцењивања у физичком васпитању;*
- *Помоћна наставна средства у настави физичког васпитања;*
- *Извођење наставе физичког васпитања у школама које немају салу за физичко васпитање и сличне активности;*
- *Оперативно планирање обавезних програмских садржаја (циклуса) физичког васпитања у функцији оптимализације технологије рада на часу и др.*
- *Праћење и вредновање моторичких способности и антропометријских карактеристика ученица (узраста 16. и 17. година) основне и средње школе;*
- *Компарација основних обележја традиционалне и хуманистичке концепције наставе физичког васпитања.*
- *Повезивање физичког васпитања (тјелесне културе) са животом и радом*

4. Ваннаставне теме усвршавања наставника

- *Програми физичког васпитања – основа васпитања физичких способности ученика самосталним вежбањем;*
- *Програми рада појединих секција у школи;*
- *Организација излета, кросева, такмичења, логоровања, зимовања и осталих активности у школи као дела програма у области повезивања физичког васпитања са животом и радом;*
- *Поступци око „ослобађања“ ученика од појединих делова програма наставе физичког васпитања и укључивање у корективно вежбање;*
- *Израда реквизита и учила од приручних средстава (у школи, а и ван школе);*
- *Опрема "ТРИМ" кабинета, или изградња "ТРИМ" стазе у школи и сл.;*
- *Рад са надареним ученицима у школском спорту;*
- *Тренажни процеси у оквиру припрема за кросеве и такмичења;*
- *Додатни спортови и садржаји у ваннаставним активностима;*
- *Рекреативна настава, настава у природи;*
- *Организациони облици рада у склопу ученичких екскурзија;*

- Укључивање наставника, тренера, родитеља, уже и шире локалне средине у реализацији слободних активности ученика;
- Потребе и могућности пропаганде ФК у школама;
- Програмска оријентација рада АКТИВА (друштва) за ФК у школи;
- Школске–МОИ РС и искуства других, концепције и реализација;
- Домаћи задаци ученика у школском физичком васпитању;
- Спортско-техничко образовање у функцији развоја физичких и осталих знања умећа и способности и сл.

5. Остале актуелне теме усавршавања наставника

- Извештаји актива наставника физичког васпитања о стању физичко-функционалних способности, потреба ученика, њиховог здравственог статуса (на бази лекарских налаза) за потребе наставничког већа, (ШО-а);
- Прикази рада у настави школског физичког васпитања (у зимском периоду у учионици, рад са два и више одељења у једној сали, рад са мешовитим одељењима, и сл.);
- Иновације у раду са децом у предшколским установама и стварање услова за рад;
- Рад са (хендикепираном) децом са тешкоћама у развоју у оквиру (ван)наставе физичког васпитања;
- Справе и реквизити за потребе школа и спортских организација;
- Начини, упуте и методе који се воде за васпитање држања тела;
- Стандарди образовања у физичком васпитању ОШ-а и СШ-а;
- Васпитање естетских и морално-вољних особина ученика у физичком васпитању;
- Примена информационе технологије у настави физичког васпитања;
- Педагог физичког васпитања у новим школским условима;
- Идентификација ученика у мисији педагога физичке културе;
- Свестраност у физичком васпитању (физичкој култури);
- Стваралаштво у физичком васпитању (физичкој култури);
- Физичко васпитање и научно-истраживачки рад у контексту реформи образовања;
- Промене наставног програма физичког васпитања у контексту интегралног дела друштвених преображаја;
- Истраживања у физичком васпитању ученика средње школе;

- *Истраживања у физичком васпитању ученика основне школе;*
- *Стручна и научна литература за потребе наставника (ужа и шира);*
- *Целоживотно учење и усавршавање педагога физичке културе;*
- *Минимални образовни захтеви ученика у физичком васпитању;*
- *Социолошки аспекти истраживања физичког васпитања ученика;*
- *Мотиви постигнућа у физичком васпитању ученика;*
- *Истраживања физичког васпитања у магистарским и докторским радовима и њихов значај за праксу;*
 - *Развојне игре, структура и начини примене у раду са децом предшколског и млађег школског узраста;*
 - *Терминологија у области физичке културе заостаје за развојем научних достигнућа;*
 - *Основна терминологија у (школском) физичком васпитању ;*
 - *Примена и ефекти рекреативне (активне) „паузе“ ученика у „режиму“ рада школе;*
 - *Борилачке вежбе и игре у настави основних и средњих школа;*
 - *Модел неких моторичких активности деце предшколског узраста и њихов значај за моторичко усавршавање;*
 - *Кретно-игровне активности у превенцији деформитета;*
 - *Преоптерећеност ученика ношењем ђачке торбе и његове штетне последице;*
 - *Карактеристике мотивације ученика за бављењем кретно-игровним и спортским активностима;*
 - *Развијање и усавршавање креативности, емоција и осећаја за лепо кроз покрет;*
 - *Ефекти примене аутогеног тренинга у раду са ученицима основне и средње школе итд.*

У оквиру неких наведених тема² и свих осталих које практичари идентификују као корисне и применљиве у пракси, јер у предложеним пописима никако не претендујемо на исцрпљеност свих значајних питања и проблема наставе физичког васпитања у основним и средњим школама, корисно је да сви заинтересовани, посебно практичари ове „спсикове“ допуњују, проширују, скраћују изостављањем оног што је, евентуално, превазиђено и сл.

² Ацковић, Т., *Из праксе за праксу*, "Физичка култура", Београд, 1991., 1-2, стр. 64.

6. З а к љ у ч ц и

Познато нам је да је питање реализације и вредновања програма стручног усавршавања за професионално напредовање педагога физичке културе најважнији део у реализацији овог дела посла у нашим школама. То је у почетку најважније за рад стручног тима, на пример - Центра за професионални развој запослених, а затим друштва, удружења, актива наставника и сл.

Такво једно тело би морало дефинисати недостајуће индикаторе за проверу достизања стандарда где би требало поћи од идеје да квалитет појединачног програма (актива наставника) стручног усавршавања зависи од крајњег циља који имају сами полазници програма.

С обзиром да је оваква проблематика врло сложена стручни тим, или "Центар", би консултовао шири „круг“ стручњака, пре свега: **школа, педагошких завода, факултета, стручних удружења, друштава, невладиних организација** - који се „баве“ образовањем и усавршавањем стручњака у овој, ипак специфичној, али врло значајној, области и сл.

Тиме би се дошло до усаглашеног предлога (на пример, тема округлог стола како се и досада чинило) стандарда програма и показатеља њиховог одобравања. **Процес** таквог рада и одобравања би био **ефикаснији, јаснији, објективнији и примеренији.**

Стандарди би испуњавали три основна захтева којима се формулишу поједини аспекти стручне (пр)оцене:

I Унутрашња кохерентност свих елемената програма и остварљивост,

II Допринос програму унапређивања образовне праксе и

III Услови за успешну реализацију програма усавршавања.

Сваки од ова три главна стандарда требао би да садржи показатеље за проверу остварења стандарда квалитета. Стандарди би требали да одговарају потребама свих наставника, па и педагога физичке културе.

Потребно је, такође, утврдити процедуру за усаглашавање и одобравање програма сталног стручног усавршавања која би се састојала из неколико корака:

- **Пријава програма на конкурс,**
- **Избор комисије у складу са правилником о њеном формирању и раду,**
- **Стручне процене и одобравања програма од изабране комисије и**
- **Објављивање и лиценцирање листе одобрених програма стручног усавршавања.**

Примена ове процедуре могла би почети дефинисањем стандарда процене ефеката реализације програма стручног усавршавања наставника физичког васпитања у васпитно-образовном раду.

